

**PROFESSIONAL MOBILITY
OF FUTURE MUSIC TEACHERS
AS A FACTOR IN THE QUALITY
OF THE EDUCATIONAL PROCESS**

**ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-МУЗИКАНТІВ
ЯК ЧИННИК ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Tetyana Oliynyk¹

Iryna Levytska²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-562-4-27>

Abstract. In order for a modern music teacher to understand the complexity of a high goal, he or she must be aware of the need to find the most optimal ways to overcome current difficulties and problems. Such a way out may be self-enrichment of knowledge, improvement of pedagogical skills by studying the theory and practice of world music education, modern pedagogical science, advanced pedagogical practice, and the formation of pedagogical mobility. *The purpose* of the article is to demonstrate the need to develop mobility in the future musician-teacher as an ability to ensure the variability of activities due to the search for the optimal solution to the tasks in the music education of schoolchildren. The solution of such research tasks determines the logic of the presentation of the material studied in the article: analysing the professional training of future music teachers as a factor in the formation of pedagogical mobility; defining the essence and structure of pedagogical mobility of a future music teacher. The research *methodology* is based on the general scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction, observation and abstraction,

¹ Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Instrumental Performance,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Ukraine

² Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Music and Instrumental Training
The State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky", Ukraine

which are used to systematise achievements in theory and practice in the humanities and, in particular, in pedagogy. *The results* of the study showed that pedagogical mobility ensures effective communication and cooperation in the educational environment. It allows a music teacher to establish productive interaction with students, build constructive relationships with parents, colleagues, the administration of the educational institution, as well as with representatives of the wider social environment involved in the implementation of the educational process. This ability helps to harmonise interpersonal relationships, create a positive microclimate in the educational space and increase the effectiveness of pedagogical activities. In general, the pedagogical mobility of a music teacher is a prerequisite for his/her professional realisation, as it is focused on meeting the current demands of modern education, dynamic transformations of society and global trends in the field of artistic pedagogy. Its development contributes to achieving high results in the education and upbringing of the younger generation, shaping students' aesthetic outlook, developing their creative abilities and musical culture. In this context, pedagogical mobility is not only a professional competence, but also an important factor in the personal growth of a teacher, his or her ability to innovate and effectively adapt to the conditions of the modern educational paradigm.

1. Вступ

У XXI столітті особливо важливо забезпечити повноцінну освіту молодого покоління як інтелектуального та духовного потенціалу сучасного суспільства. Освіта відіграє ключову роль у формуванні всебічно розвиненої особистості, здатної не лише адаптуватися до умов стрімких соціокультурних змін, а й активно впливати на їх перебіг. У цьому контексті музична освіта набуває особливого значення, оскільки вона сприяє розвитку емоційної чутливості, естетичного сприйняття, креативного мислення та соціальної комунікації.

У сучасній концепції функції педагога-музиканта розглядаються не лише в контексті його вузької спеціалізації (вчитель музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти, викладач у закладах додаткової мистецької освіти тощо), а й з точки зору формування його широкої професійної ерудиції. Це передбачає набуття таких компетентностей, які дозволяють реалізувати себе в різних напрямках музич-

но-педагогічної діяльності: від безпосереднього навчання учнів до участі в розробці інноваційних методик, організації музичних заходів та дослідницької роботи в галузі музичної педагогіки.

Як зазначає Е. Тайнель, вітчизняна музично-педагогічна спадщина акумулює в собі глибокий духовний та гуманістичний потенціал, синтезуючи різноманітні види музичної творчості. Тому збереження цих традицій у сучасній системі підготовки педагогічних кадрів є важливою умовою формування національної свідомості студентської молоді [11, с. 55]. Цей аспект особливо актуальний в умовах глобалізації, яка ставить перед освітою нові виклики щодо збереження національної культурної ідентичності.

Сучасна музична освіта в школі є не лише засобом розвитку музичних здібностей учнів, а й важливим ресурсом для їхньої загальної творчої діяльності. Вона формує естетичне сприйняття навколишнього світу, допомагає глибше зрозуміти його гармонію та багатогранність. У процесі навчання музиці перед учнями розкривається взаємозв'язок між людиною та музикою під час активної музичної діяльності, що сприяє розвитку когнітивних навичок, соціальної емпатії та особистісного зростання.

Для того, щоб сучасний педагог-музикант усвідомлював усю складність своєї професійної місії, він повинен розуміти необхідність постійного пошуку оптимальних шляхів подолання освітніх викликів. Одним із ключових аспектів цього процесу є самозбагачення знань та вдосконалення педагогічної майстерності через вивчення теорії та практики світової музичної освіти, сучасних досягнень педагогічної науки, передового педагогічного досвіду. Важливу роль у цьому відіграє формування педагогічної мобільності, що включає здатність адаптуватися до нових умов, впроваджувати інноваційні методики та творчо підходити до викладання музичного мистецтва.

2. Професійна підготовка майбутніх педагогів-музикантів як чинник формування педагогічної мобільності

Актуальними для формування педагогічної мобільності педагогів-музикантів є положення педагогічних досліджень Л. Кабур [4]; М. Смородської та В. Смородського [10]; Є. Іванченко [3] та ін. Виходячи з вимог, які висуває сучасне суспільство, учитель повинен бути

вільним від стереотипів і педагогічних догм, здатним до педагогічної творчості, володіти широкою ерудицією в різних галузях мистецтва, високим рівнем психолого-педагогічної підготовки, культурою спілкування та гуманного підходу до дітей.

Сучасна педагогіка ставить своїм завданням забезпечення сталої системи освіти на основі збереження найкращих традицій науки та культури з урахуванням соціально-економічних потреб держави, запитів особистості та суспільства загалом. Необхідною умовою досягнення нової якості освіти є випереджальний розвиток педагогічної науки, підвищення професіоналізму педагогів, виховання духовно-багатої особистості вчителя, що, у свою чергу, висуває високі вимоги до підготовки, підвищення кваліфікації викладачів та їх перепідготовки [7].

Головна мета педагогічної освіти у XXI ст. – підготувати фахівця, здатного вирішувати багатопланові завдання професійної діяльності в соціокультурній ситуації, що динамічно змінюється. Вітчизняна система освіти за останні роки нагромадила значний потенціал інноваційної діяльності, що дозволяє перейти до конкретних кроків щодо вдосконалення освіти в умовах її модернізації.

Суть нової освітньої парадигми полягає в підході до людини як до найвищої цінності, самоцілі та головної умови розвитку суспільства. Самооцінка життєдіяльності людини, розвиток особистості в гармонії з природою, суспільством і власним внутрішнім світом є найвищим значенням і головним завданням системи освіти. Відтак, існує потреба у переоцінці методів і технологій, доступних у викладанні теорії та практики, з метою пошуку та створення нових підходів, актуальних для професійної освіти.

Вирішення цієї проблеми пов'язане з розвитком творчої активності, самостійності мислення і дій, які забезпечують вивільнення свідомості для розуміння змісту навчальних завдань; здатність до самостійної творчої та науково-дослідницької діяльності, яка пов'язана насамперед із зверненням до духовної сфери майбутнього спеціаліста. Сучасному суспільству потрібні професіонали, здатні до співпраці, які відрізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, готові до міжкультурної взаємодії, мають почуття відповідальності за долю країни, за її економічне процвітання.

Поставлені завдання вимагають вирішення проблеми підготовки фахівців у сфері музично-педагогічної освіти, здатної гнучко пристосовуватись до вимог сучасного суспільства; умовам професійної діяльності; здатного результативно керувати собою та своїми вихованцями, успішно вирішуючи перспективні та ситуаційні педагогічні завдання.

Універсальність професійно-педагогічної підготовки передбачає вирішення завдання формування мобільності у майбутнього музиканта-педагога як здатності забезпечити варіативність діяльності, обумовлену пошуком оптимального вирішення поставлених завдань у музичній освіті школярів.

Дослідження феномена «педагогічна мобільність майбутніх фахівців у галузі мистецької освіти» потребує визначення його специфіки, зумовленої змістом професійно-педагогічної діяльності. Аналіз сутності поняття «педагогічна мобільність педагога-музиканта» вимагає орієнтації на специфіку його діяльності та дослідження змісту основних понять даної проблеми, зокрема, «здібність», «мобільність», «соціальна мобільність», «професійна мобільність», «варіативність», «педагогічна мобільність», «кваліфікаційна мобільність», «мобілізація», «особистісна мобільність» тощо.

Проблема розвитку *здібностей* є актуальною в теорії та практиці навчання та виховання. Здібності розглядаються в загальній психології (І. Біла, Г. Дідич, В. Моляко, О. Музика, О. Антонова, П. М'ясоїд, В. Рибалка, Є. Бондарчук та ін.), в музичній психології та педагогіці (О. Лобода, Н. Стефіна, Я. Соловей, О. Коваль, К. Павловська, Н. Мозгальова, К. П'явка та ін.).

Відповідно до сучасної психолого-педагогічної науки здібності визначаються як індивідуальні особливості людини, які є суб'єктивними умовами успішного здійснення певної діяльності. Здібності не зводяться до наявних у індивіда знань, умінь, навичок. Вони виявляються у швидкості, глибині та міцності володіння способами та прийомами діяльності [1]. Здібності – це закріплена в індивіді система узагальнених психічних діяльностей. На відміну від навичок, здібності – результати закріплення не способів дії, а психічних процесів («діяльностей»), за допомогою яких дії та діяльність регулюються. У більш спеціальному значенні слова під здатністю зазвичай розуміють складне утворення, комплекс психічних властивостей, які роблять

людину придатною для історично сформованого виду суспільно-корисної діяльності.

Розвиток здібностей стає можливим через створення особистісної установки на оволодіння предметом діяльності. Практичне значення на дослідження професійної орієнтації особистості має діагностика сформованих здібностей, що дозволяє оцінити їх рівень. Розрізняються «внутрішні» та «зовнішні» умови розвитку здібностей. До внутрішніх умов відносяться психічні процеси, властивості та якості особистості, а зовнішніми умовами виступають методи педагогічного впливу, зміст та форми навчання.

Важливим для розуміння сутності здібностей є висновок з приводу того, що психічні процеси (емоції, відчуття, мислення тощо) слід розглядати як елементарні здібності, які входять у склад складніших. Це положення дозволяє розглядати внутрішніми умовами формування педагогічної мобільності педагога-музиканта такі психічні процеси, як відчуття, сприйняття, мислення, емоції, воля.

Актуальною є точка зору, згідно з якою специфічні людські здібності та функції складаються в процесі оволодіння індивідом світом людських предметів і явищ, і що матеріальний субстрат складають стійка система рефлексів, що прижиттєво формується. Це положення розкриває роль складних функціональних рефлекторних систем (функціональних органів мозку) у процесі формування здібностей особистості.

3. Педагогічна мобільність майбутнього педагога-музиканта: сутність та структура поняття

Розумінню сутності педагогічної мобільності послужило звернення до дослідження проблеми стійкості особистості. Розглядаючи особистість як систему, що самоорганізується, Т. Новаченко бачить у самоорганізації цілісне, динамічне особистісне утворення, яке характеризується поєднанням педагогічної рефлексії, професійної компетентності та самоменеджменту та спрямоване на постійне вдосконалення майбутнього вчителя для якісного виконання ним професійної діяльності [8]. Виділяється два рівні вдосконалення особистості: а) шаблонізація – підлаштування до вимог навколишнього середовища; б) здатність реагувати на широке коло ситуацій та переносити життєвий досвід з однієї обстановки в іншу.

Дані позиції лягли в основу характеристики педагогічної мобільності педагога-музиканта як здібності, що сприяє подоланню пасивно-приспосувальної поведінки, що веде до шаблонізації, та стимулює активно-перетворювальну діяльність у процесі освоєння змісту професійної підготовки. Звернемося до розгляду сутності поняття *«мобільність»*. О. Калішук дає таке визначення: «Мобільність – (від лат. *mobilis* – рухливий), термін, що визначає рух, рухливість. Особливістю мобільності є її різноплановість, багатосистемність та багатфакторність. Вона вживається разом з термінами, що її уточнюють: соціальна мобільність, професійна мобільність, виконавська мобільність тощо» [5, с. 77]. Дане визначення відбиває ставлення людей до «виклику часу», пов'язаного, з одного боку, зі зростанням населення і числа нових груп, з другого, збільшенням темпу життя і вимог до життєдіяльності людей і зростанням матеріальних потреб.

Існує інтегративне наукове визначення мобільності як здатності особистості (індивіда, суб'єкта) швидко змінювати становище, рухатися, вникати в ситуацію, приймати рішення під впливом умов життєдіяльності, що змінилися. Сучасна цивілізація пред'являє особливі вимоги до особистості: швидкість, темп, ефективність, оперативність, що характеризує стиль мислення людей, соціальних та етнічних груп (швидке реагування). В умовах сучасного життя суспільства ставляться проблеми підготовки педагогів-музикантів у ЗВО, спрямовані на прогнозування змісту його професійної діяльності та створення умов для її здійснення у реаліях соціуму. У цьому особливого значення має проблема виховання соціальної мобільності як невід'ємного компонента педагогічної мобільності.

Охарактеризуємо поняття *«соціальна мобільність»*. Концепція соціальної мобільності та динаміка соціокультурних відносин були розроблені на підставі соціального замовлення, що виникло в суспільстві після першої світової війни. У наступні десятиліття категорія мобільності знаходить висвітлення у філософії, соціології, педагогіці, психології. Наголошується на її зв'язку з багатьма іншими поняттями, у тому числі філософськими, загальнонауковими: «рух», «відчуження» та його подолання та ін.

Слід зазначити, що рівень соціальної мобільності залежить від якості здобутої освіти, що дозволяє особистості виявляти здатність легко

та гнучко пристосовуватися до змін у різних способах життєдіяльності, знаходити адекватні способи вирішення проблем виконання нестандартних педагогічних завдань. Соціально мобільний індивід, що має гнучкість, здатний до зміни умов і змісту своєї професійної діяльності, оперативно реагує на життєві ситуації. Проблема соціальної мобільності отримала своє обґрунтування в дослідженнях, що розглядають виховання як соціальний інститут, зміст якого має ряд функцій, серед яких – підготовка необхідного для функціонування та сталого розвитку суспільства «людського капіталу», здатного та готового до горизонтальної та вертикальної мобільності. Горизонтальна мобільність у соціологічній науці сприймається як переміщення у межах одного й того ж вертикального шару, вертикальна – як зміна статусу людини у соціальній структурі суспільства у зв'язку з переходом із однієї соціальної верстви до іншої.

Для педагога-музиканта соціальна мобільність виявляється у здатності швидко і адекватно модифікувати цілі професійної діяльності та її зміст залежно від соціальних умов, пристосовуватися до них, перетворюючи соціальне середовище. Для нього властиве як горизонтальне переміщення – зміна роду занять у межах одного й того ж кваліфікаційного рангу (зміна видів професійної діяльності), і вертикальне переміщення, що відбиває кваліфікаційне зростання і оволодіння складними видами управлінської діяльності у сфері освіти.

Термін «професійна мобільність» надовго увійшов до наукового апарату соціології, економіки та педагогіки. Спочатку це визначення стало предметом дослідження соціологів у контексті соціальної мобільності з 1930-х років. Використання терміну «професійна мобільність» спостерігається в науковій літературі з початку 1950-х років, спочатку в значенні чергування різних типів професій, що належать до трьох основних видів праці: фізичної (manual), нефізичної (nonmanual), сільськогосподарської (farm). У 1970-х і 1980-х роках були проведені перші широкомасштабні дослідження соціальної мобільності молоді, в яких соціальним елементом був аналіз професійної мобільності.

У соціологічних дослідженнях під професійною мобільністю розуміють процес переміщення індивідів між групами професійної структури суспільства, під час якого соціальні суб'єкти повністю або частково змінюють свій професійний статус. Професійний статус

особистості – це, у свою чергу, специфічне становище людини в професійній структурі суспільства. При цьому мобільність визначається як соціальна рухливість людей за обраними ними критеріями престижу, доходу та влади.

З позицій економічної науки професійна мобільність трудових ресурсів постає як фактор зайнятості, технічного оновлення виробництва та підвищення його ефективності. Інтерес представляє думка згідно з якою, характеризуючи провідну роль поділу праці в економічному розвитку суспільства, говориться про особливі схильності людей до тих чи інших видів робіт і необхідність динамізму людських здібностей, що досягається у процесах загальної та професійної освіти [6].

Як показують дослідження, орієнтацію на підвищення мобільності педагогічних кадрів неможливо вирішити лише запровадженням та розробкою модернізованих навчальних планів, хоч би якими ефективними вони були, та запровадженням нових курсів та спеціальностей. Основне завдання системи освіти на сучасному етапі – розвиток у майбутніх фахівців умінь і навичок швидко адаптуватися до умов, що змінюються.

Відповідно до соціологічної науки, вирішення проблеми впливу освіти на професійну мобільність трудових ресурсів багато в чому визначається тим, наскільки в самій системі професійної освіти та педагогіки ставляться цілі виявлення умов формування професійної мобільності та її сутності [6].

Дослідження мобільності особистості вказують на процесуальність її характеру, спрямованого на реалізацію потреби у діяльності та її цілей. Виділяються такі функції процесу мобільності:

- пізнавальна, де мобільність постає як стимулятор творчості;
- професійно-організаційна, коли мобільність встановлює відповідність між суспільно-необхідною та фактичною професійною структурою;
- особистісна, коли мобільність забезпечує динаміку професійних інтересів індивіда.

Дані функції мобільності досліджуються в сучасній педагогічній науці з позиції вивчення соціальних та психологічних аспектів рішення особистості про професійне переміщення, а також характе-

ристики соціальних умов, механізмів та наслідків даних переміщень як для суспільства, так і для неї самої. При цьому, мають місце принципи організації навчання, що є об'єктивними умовами процесу формування мобільності особистості. Такими принципами є: індивідуальність освіти, різноманітність форм навчання, креативність та розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти, самоосвіта студентів, як необхідний компонент навчання; системність, тобто єдність природничо-наукової, технічної та гуманітарної освіти, а також тісний взаємозв'язок із практичною діяльністю.

Суб'єктивними факторами, що характеризують формування мобільності особистості, виступають: установка на успішне освоєння різних видів діяльності та її прогнозування; гнучке варіювання способів різнобічної діяльності; самооцінка результату діяльності, адекватна її змісту.

Поняття «професійна мобільність» закріпилося і затребуване не лише у соціологічних, а й у педагогічних дослідженнях. Так, у педагогічній науці поняття «мобільність» використовується стосовно оцінки особистісних показників вчителя, як необхідна в умовах здійснення професійно-педагогічної діяльності властивість педагога. Мобільність є інтегративною особистісною якістю, яка демонструє здатність людини до швидкої зміни свого становища або статусу в культурному, професійному чи соціальному середовищі.

У педагогічній теорії поняття «мобільність» розглядається у єдності з поняттям «творчість». Для підготовки творчого, мобільного фахівця, здатного самостійно освоювати нові досягнення науки ставиться за мету зробити насиченим та ємним процес навчання у вищій школі, забезпечити інтенсивність пізнавальної діяльності студентів.

У педагогіці професійна мобільність розглядається і щодо конкретної спеціальності, і щодо суміщення спеціальностей, коли вчитель в освітньому закладі веде одразу кілька предметів. Специфіка педагогічної діяльності всередині кожної спеціальності передбачає необхідність освоєння різнобічних умінь та видів діяльності (навчальної, виховної, організаційної тощо), які за своїм змістом передбачають гнучку варіативність, обґрунтований вибір у конкретних педагогічних ситуаціях. Поєднаність спеціальностей виступає чинником прояву мобільності вчителя в умовах здійснення професійної діяльності і ця здатність

педагога, безсумнівно, затребувана на сучасному ринку праці. Соціальна та професійна мобільності особистості ведуть до адаптації, орієнтації, актуалізації діяльності.

Характеризуючи сутність змісту поняття «мобільність», прямо чи опосередковано вказується на поняття «варіативність», як основну ознаку цього явища. Поняття «варіант» (від лат. *varians* – що змінюється) трактується як «видозміна, різновид, одна з можливих комбінацій» [9, с. 292].

У музичному мистецтві багатоваріантність – типове явище, що характеризує пошук засобів втілення виконавського задуму, адекватних художньому змісту музичного твору і те спільне, що проявляється в музично-виконавській творчості великих майстрів. Дослідник художньо-творчих процесів у музичному мистецтві Г. Ципін вказує, що, на думку видатних музикантів-педагогів багатоваріантність та мінливість виступає як певний методологічний принцип у роботі: завдяки «різному» та «індивідуально несхожому» музично-виконавське мистецтво й існує як мистецтво.

Характеризуючи поняття «варіативність», ми визначаємо його як механізм реалізації процесу прагнення особи до забезпечення усвідомленого об'єктивного вибору умов для оптимального досягнення поставленої мети у професійно-педагогічній діяльності. Осмислена варіативність змісту діяльності виступає умовою саморозвитку та самореалізації педагога-музиканта. Її зміст полягає в мотивовано-обгрунтованому застосуванні способів педагогічного впливу, за допомогою яких здійснюється прогнозування та реалізація творчого розвитку дітей у процесі їхнього навчання та виховання.

На думку Ю. Тодорцевої «основою розвитку професійної мобільності виступає загальний всебічний розвиток особистості з обов'язковою мотиваційно-ціннісною настановою на швидке набуття професійної компетентності в обраній фахівцем сфері діяльності» [12, с. 227]. Як зазначає дослідниця, педагогічна мобільність – це інтегративна характеристика, що включає різні види мобільності і компетентності, що необхідні при самореалізації педагога у професійній діяльності, соціумі і культурі. Тому проблема формування професійної мобільності має вирішуватися з урахуванням імовірних професійних переміщень з опорою на безперервне самонавчання [там само].

Для підняття рівня суспільного престижу педагогічної праці сучасному педагогу необхідно володіти такими якостями, як креативність мислення і швидкість прийняття рішень, здатність до частоті навченості і вміння пристосовуватися до нових обставин, вміння відстежувати і правильно оцінювати стан навколишнього простору. Звідси випливає, що складовою професійної мобільності педагога виступає його готовність до змін. Ще однією складовою професійної мобільності є активність особистості. Професійне й особистісне становлення майбутніх фахівців здійснюється за допомогою його власної активності. При цьому активність проявляється як робота над своїм перетворенням, так і над перетворенням навколишньої дійсності. Професійна мобільність надає кожному педагогу можливість створити професійний стиль відповідно до своїх поглядів, принципів та орієнтацій; постійно здійснювати пошук оптимальних освітніх форм навчання, здійснювати педагогічний експеримент, продукувати й узагальнювати самобутній досвід у освітній діяльності, що в свою чергу приведе до оцінення педагога суспільством [2].

З нашої точки зору, *педагогічна мобільність педагога-музиканта – це здатність змінювати хід і зміст педагогічної діяльності, що дає змогу гнучко долати труднощі та стереотипи, що виникають у педагогічних ситуаціях, обирати найбільш ефективне вирішення професійної проблеми, і водночас реалізувати власний професійний досвід. Це вміння викладача орієнтоване на організацію спільної діяльності з вихованцями та їх батьками, колегами, адміністрацією, представниками суспільства (як суб'єктами освітнього процесу) відповідно до цілей і завдань сучасної концепції виховання, цінностей світової та національної культури.*

Поняття «мобільність» взаємопов'язане з поняттям «кваліфікація». Кваліфікація педагога-музиканта, виступаючи якісною характеристикою особистості, підкреслює не лише якість знань і умінь, а й здатність до адаптації за умов професійної діяльності, гнучкого реагування на їхню зміну. Кваліфікація є показником професійної готовності особистості до діяльності, ступеня розвитку здібностей, знань, умінь, що забезпечують її рухливість і динамізм. Кваліфікаційне зростання передбачає розвиток творчих здібностей, професійної компетентності, гнучке пристосування до умов діяльності.

В сучасній музично-педагогічній освіті формування професіоналізму педагога-музиканта, підвищення його кваліфікації тісно пов'язане з освоєнням різнобічних видів музичної діяльності, широко затребуваних у навчанні та вихованні школярів: психолого-педагогічної, диригентської, інструментальної, вокальної, виконавської, музикознавчої, лекторської та дослідницької. Якість професійних умінь залежить від мобільності знань широкого профілю, застосовуваних викладачем у музично-педагогічній діяльності.

Поняття «кваліфікаційна мобільність» відображає можливості особистості до висхідного вертикального переміщення на шляху якісного вдосконалення. Дана здатність характеризує професійну стабільність, можливість утриматися у професії у певному періоді трудової діяльності.

Процес формування готовності особистості вчителя до професійно-педагогічної діяльності виступає показником зростання певного рівня кваліфікації, якому відповідає варіативне застосування методів навчання, а також формування установок вчителя на досягнення варіативності діяльності, на самовдосконалення та самореалізацію в ній. Опанування комплексного характеру професійно-педагогічної діяльності вимагає від вчителя професіоналізму у поєднанні різнобічних видів музичної діяльності, що є динамічним процесом становлення його кваліфікації, рівень якої відповідає і певній якійсь стороні прояву педагогічної мобільності.

З поняттям «мобільність» тісно пов'язане і поняття «мобілізація», що має загальний корінь *mobilis*. Згідно з визначенням, «мобілізація – це приведення в дію, зосередження сил та засобів для досягнення певної мети».

Ми вважаємо, що мобілізація характеризується психологічним станом особистості, який забезпечує концентрацію уваги на використанні варіативності в пошуку засобів досягнення педагогічних цілей у професійній діяльності. Індикатором якості кваліфікації педагогів-музикантів виступає саме мобілізація.

Поняття «мобільність особистості» розкриває індивідуальні особливості людини, які дозволяють їй гнучко та самостійно керувати власними діями, щоб варіативно обґрунтовувати свій вибір при вирішенні поставлених завдань. Інтегративний характер цього варіанту

визначає саморегуляцію через мотиваційні, інтелектуальні, беземоційні та операційні процеси. Основою педагогічної мобільності є особистісна мобільність. У педагога-музиканта це визначає високий ступінь саморегуляції та варіативність психічних процесів і станів, змісту і способів діяльності.

Формування мобільності характеризується рядом здібностей, що надають стимулюючого значення: бачити та розуміти сутність змін у соціумі, бачити варіативність та альтернативність розвитку ситуації; конструктивно, продуктивно мислити (креативне мислення), проектувати необхідні зміни у мікросоціумі, групі; вирішувати проблеми, адаптуватись до змін. Якості, що визначають особистісну мобільність, у міру включення особистості в різні види діяльності в соціумі та культурі проектують на якості, що характеризують соціальну, професійну та педагогічну мобільність.

Аналіз сутності мобільності як здібності, що формується в процесі освоєння особистістю змісту діяльності, дає можливість виявити її складовими ряд «внутрішніх факторів», серед яких ми виділяємо мотиваційну, інтелектуальну, емоційно-вольову, сенсорну та операційну мобільність. Вони розглядаються нами як креативні складові педагогічної мобільності. У формуванні умінь завжди задіяні сенсорна, інтелектуальна, мотиваційна, вольова та емоційна сфери особистості.

Спираючись на дані положення, було виявлено структуру педагогічної мобільності педагога-музиканта, в основі побудови якої лежить аналіз взаємодії та функціонування її креативних складових: мотиваційної, інтелектуальної, емоційно-вольової, сенсорної та операційної мобільності. Роздивимось дану структуру більш детально.

Мотиваційна мобільність формує установку прогнозування варіативності педагогічної діяльності з урахуванням позитивного ставлення до педагогічної професії; прагнення до педагогічного та художньо-творчого перетворення у професійній діяльності; потреба у різнобічному освоєнні музично-педагогічної діяльності та виховної роботи; потреба у постійному підвищенні рівня своєї професійної підготовки; потреба у самовихованні особистісно-значущих мотивів професійного самовдосконалення та розвитку інтелектуальної та пізнавальної сфери особистості.

Мотивація утворюється під впливом екзистенційної сфери особистості, що спонукає до формування свідомого ставлення до своїх дій, прагнення морального самовдосконалення, розуміння моралі, здатності керувати своїми відносинами з іншими людьми, розвитку позитивної «Я»-концепції. Мотиваційна мобільність відіграє основну роль у процесі формування педагогічної мобільності педагога-музиканта, оскільки саме сукупність мотивів визначає особистісну та професійну спрямованість, виступає основою самооцінки, регулює відносини з колегами та учнями, забезпечує прояв адекватних поведінкових реакцій.

В галузі педагогіки провідна роль мотиваційно-ціннісного компонента у професійній підготовці майбутнього педагога обґрунтована низкою дослідників (О. Кучерук, Т. Кремешна, Ю. Танасійчук, Н. Сабат, В. Ачкан, Т. Годованюк та ін.) На їхню думку, представляючи собою вибіркове ставлення до діяльності та ієрархічну систему мотивів, спрямованість особистості спонукає та мобілізує приховані сили людини, сприяє формуванню у неї відповідних здібностей, важливі особливості мислення, волі, емоцій, характеру.

Мотиваційного пояснення вимагають такі сторони поведінки, як її виникнення, тривалість і стійкість, спрямованість та припинення після досягнення поставленої мети, налаштування на майбутні події, підвищення ефективності, розумність чи смислова цілісність окремо взятого поведінкового акту.

Таким чином, мотивація являє собою циклічний процес безперервного взаємного впливу та перетворення, в якому суб'єкт дії та ситуація взаємно впливають один на одного. У цьому випадку мотивація виступає як процес безперервного вибору та прийняття рішення на основі зважування поведінкових альтернатив.

Різносторонній потенціал професійних знань, способів та видів діяльності дає можливість ширшого вибору майбутньому спеціалісту засобів вирішення педагогічних завдань та прогнозування можливих поведінкових альтернатив у пошуку оптимального досягнення поставленої мети. Мотивація зумовлює варіативність дій, їхню організованість, завдяки чому складаються стійкий характер і цілісність професійно-педагогічної діяльності педагога.

Розглядаючи мотивацію педагогічної діяльності, слід зазначити, що у ній виділяються ті самі мотиваційні орієнтації, як у навчальній діяль-

ності. Це зовнішні мотиви, наприклад мотив досягнення, та внутрішні мотиви, наприклад орієнтація на процес та результат своєї діяльності. Формування мотивації особистості пов'язане з вибіркоким ставленням до мотивів діяльності, реалізованим під час варіативного відбору, що свідчить про їх мобільний характер.

Музикант-виконавець та педагог має ясно усвідомлювати зміст своїх професійно-педагогічних інтересів та устремлінь. Засобом формування мотиваційної мобільності педагога-музиканта виступає стимулювання взаємодії професійно, особисто та соціально значимих цінностей та норм.

З нашої точки зору, мотиваційна мобільність – це здатність до варіативності мотивів педагога-музиканта у виборі професії та різних форм самореалізації в ній (відповідно до своїх здібностей, інтересів та уподобань). На її формування впливають такі мотиви:

- настанова на професійно-педагогічну діяльність;
- усвідомлення необхідності побудови оптимальних цілей у досягненні прогнозованих результатів;
- досягнення варіативності психічних процесів та станів, способів та змісту діяльності як умов, що сприяють оптимальному вирішенню поставлених завдань;
- адекватність самооцінки прогнозованим цілям та результатам діяльності;
- стимулювання процесів саморегуляції у діяльності учнів як умови їхнього творчого розвитку.

Особливе значення мають також мотиви: досягнення успіху та уникнення невдач у різних видах діяльності та спілкування, що пов'язано з пошуком результатів, відповідних об'єктивному рівню домагання особистості (орієнтація на максимальний успіх). Мотиваційна мобільність стимулює формування й інших креативних складових у структурі педагогічної мобільності майбутнього фахівця у галузі мистецької освіти.

Інтелектуальна мобільність – здатність педагога-музиканта здійснювати варіативність та самокерування розумовими процесами, що відповідають досягненню поставлених цілей у професійно-педагогічній діяльності. Мобільність розумових операцій характеризується всебічним аналізом явища, що вивчається, і самооцінкою досягнутих

результатів. Її відрізняють різнобічні знання у галузі педагогіки, психології, історії, теорії музики, музично-виконавського мистецтва, а також методична оснащеність вчителя.

Розвиток творчих здібностей невіддільний від удосконалення інтелектуальної діяльності особистості, що реалізує як пізнавальну функцію, так і управління процесом навчання. Розвиток інтелекту у майбутнього фахівця-педагога, навчання прийомів розумової діяльності висвітлюється в працях Н. Овчаренко, Г. Корчагіної, С. Кулікової та ін. Вчені виділяють такі інтелектуальні якості особистості: спостережливість, зосередженість, наполегливість, завзятість, зібраність, схильність до аналізу явищ і процесів, самостійність, гнучкість, критичність, оригінальність, професійну ерудицію, педагогічна пам'ять, логічність.

Специфіка професійної діяльності педагога-музиканта потребує високого рівня розвитку аналітичних умінь. Професійно-педагогічний аналіз педагогічних ситуацій та явищ музичного мистецтва потребує глибокого всебічного підходу до виявлення сутності даних процесів, варіативності у виборі різних знань та вмінь у пошуку вирішення поставлених завдань.

Процеси інтелектуального розвитку особистості невіддільні від розвитку її мислення. Воно виникає як процес, включений до життєдіяльності. Перетворюючись на самостійну діяльність, мислення має свої мотиви, мету та способи; забезпечує один із рівнів психічного відображення, що включає як усвідомлений, так і неусвідомлений компоненти.

Як відомо, змістом творчої діяльності музиканта-виконавця є інтерпретація музичного твору (В. Корзун, І. Левицька, Т. Олійник, Кун Цзівей, О. Щолокова, М. Гейченко, Л. Гаркуша, О. Економова, В. Москаленко, Т. Підварко, А. Мамікіна, О. Вороновська, М. Петренко та ін.). Виходячи з точки зору, що склалася в музично-виконавському мистецтві, процесу інтерпретації властивий взаємозв'язок інтуїтивної і усвідомленої самокорекції інтелектуальних, емоційно-вольових, сенсорних і операційних дій, а також варіативність сприйняття, змісту та перебігу даного процесу, відповідних умінь. Активізація психічних процесів та станів особистості під час інтерпретації виступає невід'ємною стороною пошуку творчих рішень. Аналіз виразних

засобів музичного твору має бути спрямований на усвідомлення виразних засобів художнього образу в їхньому цілісному прояві, відповідному змісту художнього образу.

Інтелектуальна мобільність, як здатність до розвитку творчого мислення, стимулює накопичення професійно-педагогічного тезаурусу особистості музиканта-педагога. Творча природа його професійно-педагогічної діяльності обумовлена взаємозв'язком процесів побудови художнього задуму у змісті музичної діяльності та педагогічного задуму, що спирається на музично-творчий досвід особистості. Інтелектуальна мобільність реалізує єдність музично-мистецьких та педагогічних цілей у вирішенні поставлених завдань.

Емоційно-вольова мобільність – здатність педагога-музиканта здійснювати варіативність та самостійне керування емоційно-вольовими станами у професійно-педагогічній діяльності. Як відомо, у діяльності людини емоції виражають стан суб'єкта та його ставлення до об'єкта. Вони пов'язані з основними формами суспільно-історичного існування. Процес формування почуттів людини нерозривний з усім процесом формування її особистості. Емоції не лише зумовлюють діяльність, а й самі зумовлюються нею. Цей зв'язок взаємний. З одного боку, результати діяльності викликають ті чи інші почуття людини, її емоційні стани, впливають на її діяльність.

Емоції нерозривно пов'язані з мотиваційною та інтелектуальною сферами особистості. Почуття виконують у життєдіяльності людини, у її спілкуванні з оточуючими мотивуючу роль. Також вкажемо на зв'язок емоцій та мотиваційної сфери особистості в діяльності. Емоції характеризуються як переживання діяльності та прояв ставлення до себе й оточуючих. Їх відрізняє вибірковість та відповідність певним об'єктам, особам, процесам.

Одним із факторів спонукального характеру щодо прояву та формування педагогічної мобільності педагога-музиканта виступає таке явище емоційної сфери особистості, як переживання. Воно може виступати подією її внутрішнього життя і, як особливий специфічний об'єкт свідомості, воно нерозривно пов'язане зі знанням, оскільки всяке переживання включає щось другорядне і аспект знання. Разом з тим, знання, навіть абстрактне, може бути глибоким особистісним переживанням. Усвідомлення переживання ґрунтується на співвідне-

сенні його з навколишнім світом предметів і явищ, воно веде до дії, включеної в цілісну систему діяльності особистості, яка, набуваючи суспільного характеру, стає свідомою. Емоція представляє компенсаторний механізм, який заповнює дефіцит інформації, необхідний для досягнення мети.

У діяльності музиканта-педагога емоції виявляють себе у зовнішніх формах поведінки та діяльності, в інтенсивності емоційних станів, що втілюються в діяльності та їх художньо-образній переконливості, у впливі ситуацій на якість емоційного стану, що виникає, його спрямованості та відповідності індивідуальним особливостям особистості.

Стійкі емоційні властивості особистості музиканта-педагога стають його емоційною характеристикою (дієвість, яскравість, глибина переживань, співвідношення з вольовими та інтелектуальними якостями). Реальна емоція представляє єдність афективного та інтелектуального, переживання та пізнання. Емоції лежать в основі виразних рухів людини (мова поглядів, посмішок, жести, пози тощо). Для педагога-музиканта мова виразних рухів інтегрує у собі інтелектуальне ставлення до змісту музики та реалізується у практичних діях, вміннях, що з втіленням певного художнього образу (звучність інструменту, голоси, диригентських жестів). Інтерпретація образу музичного твору вимагає тонкої диференціації почуттів, емоційних станів, їх співвідношення зі змістом музичного твору, коригування та виправданості у пошуку засобів музичної виразності.

Виховання почуттів пов'язане з умінням керувати емоційними реакціями та станами. Почуття можуть мати стимулюючий чи гальмуючий вплив на діяльність особистості, й саме в цьому виявляються їх складні взаємини із волею. Вирішальну роль в емоційній регуляції грає воля, як прояв виробленого внутрішнього активного гальмування. На необхідність тонкого вольового керування переживаннями залежно від ситуацій у роботі вихователя вказував А. Макаренко.

Мобільність емоційно-вольової сфери особистості визначає можливості зміни емоційно-вольових процесів педагога-музиканта під впливом змісту художньо-творчої діяльності, а також ситуацій спілкування з іншими людьми (учні, колеги). Регулятором дій, що визначають педагогічний артистизм, також є мобільність емоційно-вольових станів.

Вольові процеси нерозривно пов'язані з інтелектуальними та емоційними. Специфічно людські дії є вольовими в широкому значенні цього слова – всі вони свідомі, включають цілеспрямованість та регулювання ходу дії відповідно до мети.

Для вольової мобільності необхідні певні умови – наявність перешкод, які можуть бути як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Зовнішні (час, простір, протидії людей) і внутрішні перешкоди (ставлення та встановлення особистості, психічний стан і втрати тощо), будучи усвідомленими та переживаними, викликають у людини вольове зусилля, що створює необхідний тонус, мобілізаційну готовність для подолання труднощів. Усі дії, які здійснюються свідомо (вольові дії), своєю назвою підкреслюють, що вони похідні від волі. Прояв волі невіддільний від вибору мети дії та діяльності.

У діяльності музиканта-педагога вольове зусилля виступає фактором, що мобілізує всі сторони його особистості. Успішне вирішення професійно-педагогічних завдань потребує виховання таких вольових властивостей особистості як цілеспрямованість, рішучість, самостійність, мужність, наполегливість. Їх рухливість, гнучкість та інтенсивність визначають стабільність вольових станів. Залежно від ситуацій музично-педагогічної діяльності мінливість, варіативність вольових дій невіддільна від емоцій та почуттів, що супроводжують вольові процеси. Єдність емоційно-вольових процесів проявляється в емоційно-вольовій мобільності як здібності педагога-музиканта цілеспрямовано здійснювати оптимальний вибір емоційно-вольових станів, спрямованих на успішне вирішення поставлених завдань.

Сенсорна мобільність – здатність педагога-музиканта здійснювати варіативність та координацію сенсорних процесів, що забезпечують доцільний вибір практичних дій для успішного вирішення завдань у професійно-педагогічній діяльності.

Здатність до відчуття (чутливість) – це реакція організму на впливи навколишнього середовища. Мозок людини містить у собі здатність до формування здатності, а чи не саму здатність. Діяльність музиканта-педагога має складний рефлекторний характер, тому розвиток його сенсорних здібностей слід розглядати як утворення особливих функціональних систем, у яких важливе місце відводиться усвідомленості (виразності) слухових та рухових відчуттів.

Сприяючи виділенню якості, відчуття виступають свідомою специфічною діяльністю, припускаючи абстракцію, співвідношення, класифікацію. У цьому аспекті вона передбачає мислення і постає як дуже висока теоретична діяльність, яка може містити відносно високі ступені абстракції та узагальнення.

Проблема активізації та оптимізації сенсорних процесів розглядається як фактор підвищення ефективності професійної підготовки спеціаліста. В основі активізації сенсорних процесів майбутніх педагогів-музикантів лежить цілеспрямована робота з розвитку відчуттів, сприйняття, уявлень, пов'язаних із музично-виконавською діяльністю.

У психолого-педагогічних та музикознавчих дослідженнях міститься значний науковий доробок щодо проблеми музичного сприймання (О. Ростовський, Г. Дідич, М. Гейченко, Л. Заря, К. Завалко, О. Сердюк, М. Субота та ін.). Вчені відзначають, що від специфіки професійної діяльності музиканта залежать і особливості його сприйняття. Слухаючи один і той самий музичний твір, вокаліст звертає увагу на розвиток мелодичної лінії, теоретик – на фактуру та гармонічні фарби, а в інструменталіста сприйняття містить у собі уявлення м'язових відчуттів.

У музичній діяльності сенсорні здібності визначаються як здібності до розрізнення властивостей музичного звуку (висота, ритм, тембр, динаміка). Водночас, музично-виконавська діяльність потребує особливого розвитку психічних процесів, тому до сенсорних здібностей, які проявляються в процесі опанування інструментальних творів, слід віднести самоконтроль відчуттів, координацію слухових і рухових уявлень, м'язове відчуття, що активізує формування чуйного музичного сприйняття. Стимулювання розвитку сенсорних процесів важливе для розв'язання практичних завдань, зокрема й у сфері музично-педагогічної діяльності.

Добір виразних засобів і пошук необхідного звучання голосу або музичного інструмента пов'язані з процесами розрізнення особливостей фразування, порівняння співвідношення звучання окремих звуків, акордів, фраз, виявлення барвистості гармонії, динаміки, тембру тощо. Процес інтерпретації музичного твору передбачає управління сенсорними процесами, їх добір і цільове співвіднесення з прогнозованими

якісними характеристиками практичних дій. Пошук необхідної якості практичних дій ґрунтується на прояві здатності до варіативного оперування відчуттями, сприйняттями, уявленнями, як засадами художньо-виправданого вибору для вирішення професійно-педагогічних завдань.

Продуктивність музично-виконавської діяльності залежить від рівня розвитку сенсорних процесів, що складається під впливом життєвого та музичного досвіду музиканта. Тренованість відчуттів, сприйняття, уявлень у пошуку виправданого розв'язання художніх завдань сприяє формуванню сенсорного досвіду особистості.

Настанова на досягнення необхідної якості практичних дій музиканта-педагога має відповідати їхньому об'єктивному художньо-виразному змісту стосовно музичного образу твору. СENS удосконалення сенсорних процесів полягає в досягненні художньої виправданості вмінь особистості в музично-педагогічній діяльності. Пошук умов удосконалення якості інтелектуальних і практичних прийомів у художньо-творчій і педагогічній діяльності педагога-музиканта потребує осмисленості й узгодженості, мобільності та саморегуляції сенсорних процесів. У музичній діяльності високого професійного рівня проявляється чітка координація зорової, слухової та рухової сенсорних систем, в основі досягнення якої лежить мобільність сенсорних процесів, що стимулює розвиток здатності до миттєво точного знаходження відповідності технічних прийомів художнім намірам музиканта.

Як вказують музиканти-педагоги (А. Давидов, Д. Юник, В. Гусак та ін.), здатність до гнучкого оперування сенсорними процесами визначає високий рівень розвитку музично-інструментальної техніки музиканта-професіонала. Роль активізації сенсорних процесів полягає у формуванні сенсорних еталонів у тих, хто навчається, якісний бік яких залежить від досвіду, що набувається в різних видах професійно-педагогічної діяльності.

Глибоке сприйняття особливостей змісту музичного твору і відповідна йому якість практичних дій можуть бути досягнуті, якщо в професійному навчанні та вихованні реалізується оптимальна стратегія, спрямована на виховання варіативності відчуттів, що становлять основу вмінь сприйняття якісних особливостей музичної інформації та її адекватного відтворення в художньо-творчому пошуку розв'я-

зання поставлених професійно-педагогічних завдань. Самостійність особистості педагога-музиканта в управлінні сенсорними процесами досягається на основі цілеспрямованого розвитку її сенсорного досвіду, в основі якого лежить сенсорна мобільність, як здатність здійснювати оптимальний вибір відчуттів, адекватних досягненню поставлених цілей у різнобічних видах практичної діяльності.

Сенсорний досвід дає можливість людині найадекватніше сприймати одержувану інформацію. Відповідно до цього положення, різнобічність видів професійної діяльності музиканта-педагога залежить від високого рівня розвитку сенсорних систем (візуальної, аудіальної, кінестетичної) в їхній єдності, що ведуть до рівноправного значення кожної в художньо-творчій діяльності. Для музиканта-педагога пошук необхідної якості дій, що відповідають кожній із сенсорних систем, їхня взаємодія та координація ставлять завдання розвитку сенсорної мобільності особистості як здатності, що стимулює цілісне формування сенсорного досвіду в художньо-творчій діяльності.

Розвиток сенсорних здібностей невіддільний від розвитку музичного мислення, проявляє себе в можливостях особистості виокремлювати, обирати та визначати зміст і якість сприйманих музичних явищ, спираючись при цьому на самооцінку сенсорних дій.

Інтелектуальна, емоційно-вольова, сенсорна мобільності як креативні складові в структурі особистості педагога-музиканта стимулюють творчий характер його діяльності, зміст якої становить процес інтерпретації музично-естетичних і педагогічних явищ. Відтворення художнього образу музичного твору, його естетична цінність багато в чому залежать від індивідуальності виконавця. Формування мотиваційної сфери особистості, світогляду, естетичної позиції, індивідуальних особливостей, психічних процесів і здібностей активізує розвиток умінь інтерпретації. Вони проявляються на етапах ознайомлення з музичним твором, його освоєння та виконання. Інтерпретація музики – це її «відтворення»: виникнення виконавського задуму і його реалізація в конкретному звучанні інструмента. Уміння інтерпретації музичних творів (система інтелектуальних і практичних умінь, спрямованих на створення й втілення виконавського задуму) у єдності з педагогічними уміннями характеризують зміст операціональної мобільності.

Операціональна мобільність – здатність педагога-музиканта здійснювати варіативність професійно-педагогічних умінь і гнучкість їхнього різнобічного застосування з метою успішного розв’язання навчально-виховних завдань. Визначаючи її зміст у структурі педагогічної мобільності, ми розглядали це питання відповідно до позицій, згідно з якими особистісно-усвідомлена саморегуляція діяльності – процес приведення можливостей особистості як суб’єкта діяльності у відповідність із тими вимогами, що висуває діяльність до даної особистості.

Як відомо, процес професійної діяльності педагога-музиканта включає:

- цілісне охоплення процесу розв’язання педагогічних завдань;
- реалізацію варіативного застосування психолого-педагогічних знань про об’єкт діяльності;
- володіння способами та прийомами професійно-педагогічної діяльності, а також специфічними знаннями й уміннями з організації музично-естетичної діяльності дітей;
- різнобічні вміння з предметів музично-естетичного спрямування;
- самооцінку досягнення відповідності змісту професійної діяльності педагога-музиканта вимогам, що висуваються до його особистості;
- саморегуляцію діяльності.

Діяльність педагога-музиканта вимагає сформованості вмінь визначати особистісно-значущі цілі в майбутній діяльності, прогнозувати її зміст відповідно до обраних еталонів її перебігу та результатів. Варіативний підхід до визначення найкращого способу досягнення поставлених цілей вимагає врахування постійних змін багатоваріантних ситуацій діяльності та її умов: зовнішніх (рівень загального розвитку дітей, їхні вікові особливості, індивідуальні якості особистості, а також зміст музично-дидактичного матеріалу) і внутрішніх (самооцінка готовності педагога до діяльності, його творчий стан).

Формування операційної мобільності сприяє розробленню програми практичних дій, що реалізує авторську систему діяльності педагога-музиканта, в основі якої лежить сформований професійно-педагогічний тезаурус, який визначає гнучку взаємодію інтелектуальних і практичних умінь як мобільної системи в досягненні цілей професійно-педагогічної діяльності.

Система умінь свідомого самоконтролю музиканта-виконавця містить емоційно-образні, звуковисотні, артикуляційні, динамічні еталони, які зазнають якісних змін упродовж усієї професійної діяльності. У їхній основі лежить досвід музично-виконавської, музично-слухової та музично-аналітичної діяльності. Успішність педагогічної діяльності музиканта залежить від інтелектуальної активності, чуйності, працездатності, результативності практичної роботи з дітьми.

Педагогічна мобільність, включаючи у свою структуру вищерозглянуті креативні складові, забезпечує тим самим цілісну систему і синтез професійно-педагогічних умінь педагога-музиканта.

Формування педагогічної мобільності передбачає отримання точної інформації про реально досягнуті успіхи і порівняння їх зі сформованими у свідомості еталонами, тобто рефлексію.

Рефлексія – звернення назад, переосмислення. Ми розглядаємо це поняття як механізм продуктивного мислення, що забезпечує варіативність умінь. Рефлексія проявляється в процесах самоаналізу й активного осмислення дій індивіда та інших людей, залучених до розв'язання завдань.

Відповідно до сучасної педагогічної науки рефлексія – це комплексне синтезоване утворення, яке виступає одночасно і як психічний процес, властивість, стан суб'єкта, і як уміння.

В аспекті дослідження педагогічної мобільності учителя, ми виявляємо її основні види: соціальну, професійну та власне педагогічну мобільності, які в музично-педагогічній діяльності взаємообумовлені.

Рефлексія – звернення назад, переосмислення [9]. Це особлива організація процесів розуміння того, що відбувається, у широкому системному контексті (що включає оцінку ситуації та дій, знаходження прийомів і операцій розв'язання завдань). Відтак, ми розглядаємо це поняття як механізм продуктивного мислення, що забезпечує варіативність умінь. Рефлексія проявляється в процесах самоаналізу й активного осмислення дій індивіда та інших людей, залучених до розв'язання завдань. Вона може здійснюватися як у внутрішньому плані (переживання і самозвіт одного індивіда), так і в зовнішньому (як колективна мисленнєва діяльність і спільний пошук розв'язання).

Відповідно до сучасної педагогічної науки, рефлексія – це комплексне синтезоване утворення, яке виступає одночасно і як психічний процес, властивість, стан суб'єкта, і як уміння. Розглядаючи педагогічну мобільність педагога, ми виявляємо її основні види: соціальну, професійну та власне педагогічну мобільності, які в музично-педагогічній діяльності взаємообумовлені.

Визначивши креативні складові у структурі педагогічної мобільності педагога-музиканта та її види, ми виявили етапи процесу формування педагогічної мобільності:

1. Мотиваційний як етап формування професійно-значущих для майбутнього педагога-музиканта системи мотивів, ідеалів, норм, цінностей, переконань та професійно-педагогічної спрямованості, зумовлений варіативністю мотиваційних процесів (мотиваційною мобільністю).

2. Особистісний, що характеризується формуванням майбутнього педагога як цілісної особистості, яка володіє професійно значущими знаннями, навичками, уміннями соціального, професійного та педагогічного характеру, досвідом саморегулювання, самоконтролю, рефлексією на основі високорозвиненої здатності здійснювати варіативність умінь в інтелектуальній, емоційно-вольовій, сенсорній сферах особистості, що відповідає цілісному формуванню особистісної мобільності майбутнього фахівця.

3. Діяльнісний – етап професійної та педагогічної самореалізації, вдосконалення в процесі фахової підготовки та керівництва навчально-виховною роботою в школі в період професійної практики. Цьому етапу властива реалізація творчого самовираження в музично-виконавській і педагогічній діяльності, а також аналіз і самооцінка отриманих результатів, необхідна самокорекція змісту діяльності. Йому відповідає досягнення високого рівня розвитку здібностей до варіативності способів успішного розв'язання професійно-педагогічних завдань завдяки сформованості операціональної мобільності як здатності співвідносити реально здійснювані дії зі сформованими у свідомості їхніми еталонами. Вибір оптимального варіанта розв'язання поставленого завдання – невіддільний показник мобільності операційних процесів у діяльності педагога-музиканта.

4. Висновки

Таким чином, проведений аналіз наукових джерел за обраною проблематикою дозволив здійснити ґрунтовний розгляд феномену «педагогічна мобільність педагога-музиканта» та визначити його сутність як інтегративного явища, що поєднує креативні складові. До них належать мотиваційна, інтелектуальна, емоційно-вольова, сенсорна та операціональна мобільності, які утворюють цілісну систему адаптивних і творчих можливостей фахівця. Важливим аспектом педагогічної мобільності є її безпосередній зв'язок із комплексом музично-виконавських і педагогічних умінь, які визначають професійну компетентність педагога-музиканта в умовах динамічного розвитку освітньої системи.

У професійній діяльності педагога-музиканта, який реалізує завдання музично-естетичного виховання школярів, домінантний характер педагогічних настанов проявляється через підпорядкування професійних умінь сформульованим освітнім цілям. Це означає, що педагогічна мобільність передбачає не лише гнучкість у методах і підходах до навчання, а й здатність до критичного аналізу, саморефлексії та своєчасного коригування власної діяльності відповідно до змін у соціокультурному просторі.

Окрім того, педагогічна мобільність забезпечує ефективну комунікацію та співпрацю в освітньому середовищі. Вона дозволяє педагогу-музиканту налагоджувати продуктивну взаємодію з учнями, вибудовувати конструктивні стосунки з батьками, колегами, адміністрацією навчального закладу, а також із представниками ширшого соціального середовища, які беруть участь у реалізації освітньо-виховного процесу. Така здатність сприяє гармонізації міжособистісних відносин, створенню позитивного мікроклімату в освітньому просторі та підвищенню ефективності педагогічної діяльності.

Загалом, педагогічна мобільність педагога-музиканта є необхідною умовою його професійної реалізації, оскільки вона орієнтована на відповідність актуальним запитам сучасної освіти, динамічним трансформаціям суспільства та глобальним тенденціям у галузі мистецької педагогіки. Її розвиток сприяє досягненню високих результатів у навчанні та вихованні молодого покоління, формуванню в учнів естетичного світогляду, розвитку їхніх творчих здібностей і музичної культури. У цьому контексті педагогічна мобільність виступає не лише

професійною компетенцією, а й важливим чинником особистісного зростання педагога, його здатності до інноваційної діяльності та ефективної адаптації до умов сучасної освітньої парадигми.

Список літератури:

1. Дідич Г. Теоретичні аспекти дослідження структури здібностей, необхідних для підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки.* 2015. Вип. 139. С. 36-39.
2. Дячок Н. Мобільність педагога як шлях реалізації положень нової концепції педагогічної освіти. *Освітлогічний дискурс.* 2019. № 1-2 (24-25). С. 128-140.
3. Іванченко Є. Професійна мобільність майбутніх фахівців. Одеса : Просвіта, 2004. 120 с.
4. Кабур Л. Музично-педагогічна освіта майбутнього вчителя музики як основа формування професійної мобільності. *Наукові записки Кропивницького ЦДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Педагогічні науки.* 2019. Випуск 176. С. 206-210.
5. Калішук О. Теоретичний аналіз поняття «мобільність» з точки зору різнопланових наукових підходів. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки».* 2018. Випуск 140. С. 77-83.
6. Коваліско Н., Хоронжий А. Регіональна трудова мобільність. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 165 с.
7. Ніколаєв К. Випереджаюча освіта для сталого розвитку як інноваційна форма організації освітнього простору перепідготовки вчителів. *Педагогічні науки.* 2015. Вип. 126. С. 116-124.
8. Новаченко Т. Самоорганізація діяльності державного службовця: вітчизняний та європейський досвід: навч.-метод. матеріали. Київ : НАДУ, 2013. 96 с.
9. Словник української мови: в 11 тт. / Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980.
10. Смородська М., Смородський В. Педагогічна мобільність майбутніх учителів музичного мистецтва як чинник ефективності навчального процесу: сутність поняття. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2022. Вип 57, том 2. С. 312-316.
11. Тайнелъ Е. Підготовка майбутніх педагогів-музикантів (історичний аспект). *Молодь і ринок.* 2012. № 9(92). С. 53-57.
12. Тодорцева Ю. Професійна мобільність у професійному вимірі. *Актуальні питання гуманітарних наук. Серія «Педагогіка».* 2018. Вип. 19. Том 1. С. 223-228.

References:

1. Didych H. (2015). Teoretychni aspekty doslidzhennya struktury zdibnostey, neobkhidnykh dlya pidhotovky maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva [Theoretical aspects of the study of the structure of abilities necessary for the training

of a future teacher of music]. *Naukovi zapysky Kirovohrads'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka – Scientific notes of the Volodymyr Vynnychenko Kirovohrad State Pedagogical University*, vol. 139. pp. 36–39. (in Ukrainian)

2. Dyachok N. (2019). Mobil'nist' pedahoha yak shlyakh realizatsiyi polozhen' novoyi kontseptsiyi pedahohichnoyi osvity [Dyachok N. Teacher mobility as a way to implement the provisions of the new concept of pedagogical education]. *Osvitohichnyy dyskurs – Educational discourse*, vol. 1–2 (24–25), pp. 128–140. (in Ukrainian)

3. Ivanchenko YE. (2004). Profesiyna mobil'nist' maybutnikh fakhivtsiv [Professional mobility of future specialists]. Odesa : Prosvita, 120 p. (in Ukrainian).

4. Kabur L. (2019). Muzychno-pedahohichna osvita maybutn'oho vchytelya muzyky yak osnova formuvannya profesiynoyi mobil'nosti [Musical and pedagogical education of a future music teacher as a basis for the formation of professional mobility]. *Naukovi zapysky Kropyvnyts'koho TSDPU im. V. Vynnychenka – Scientific notes of the Kropyvnytsky Central State Pedagogical University named after V. Vynnychenko*, vol. 176, pp. 206–210. (in Ukrainian)

5. Kalishuk O. (2018). Teoretychnyy analiz ponyattya «mobil'nist'» z tochky zoru riznoplanovykh naukovykh pidkhodiv [Theoretical analysis of the concept of «mobility» from the point of view of diverse scientific approaches]. *Zbirnyk naukovykh prats' «Pedahohichni nauky» – Collection of scientific works «Pedagogical Sciences»*, vol. 140, pp. 77–83. (in Ukrainian)

6. Kovalisko N., Khoronzhyi A. (2002). Rehional'na trudova mobil'nist' [Regional Labor Mobility]. L'viv : LNU imeni Ivana Franka, 165 p. (in Ukrainian)

7. Nikolayev K. (2015). Vypredzhayucha osvita dlya staloho rozvytku yak innovatsiyina forma orhanizatsiyi osvityn'oho prostoru perepidhotovky vchyteliv [Advanced education for sustainable development as an innovative form of organizing the educational space for teacher retraining]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences*, vol. 126, pp. 116–124. (in Ukrainian)

8. Novachenko T. (2013). Samoorhanizatsiya diyal'nosti derzhavnoho sluzhbovtsya: vitchyznyany ta yevropeys'kyi dosvid [Self-organization of civil servant activity: domestic and European experience]. Kyiv : NADU, 96 p. (in Ukrainian)

9. Bilodid I. K. (1970-1980). Slovyuk ukrayins'koyi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv : Naukova dumka. (in Ukrainian)

10. Smorods'ka M., Smorod'skyi V. (2022). Pedahohichna mobil'nist' maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva yak chynnyk efektyvnosti navchal'noho protsesu: sutnist' ponyattya [Pedagogical mobility of future teachers of music as a factor in the effectiveness of the educational process: the essence of the concept]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk – Current issues of the humanities*, vol. 57 (2), pp. 312–316. (in Ukrainian)

11. Taynel' E. (2012). Pidhotovka maybutnikh pedahohiv-muzykantiv (istorychnyy aspekt) [Training future music teachers (historical aspect)]. *Molod' i rynek – Youth and the market*, vol. 9 (92), pp. 53–57. (in Ukrainian)

12. Todortseva YU. (2018). Profesiyna mobil'nist' u profesiynomu vymiri [Professional mobility in the professional dimension]. *Aktual'ni pytannya humanitarnykh nauk – Current issues of the humanities*, vol. 19 (1), pp. 223–228. (in Ukrainian)